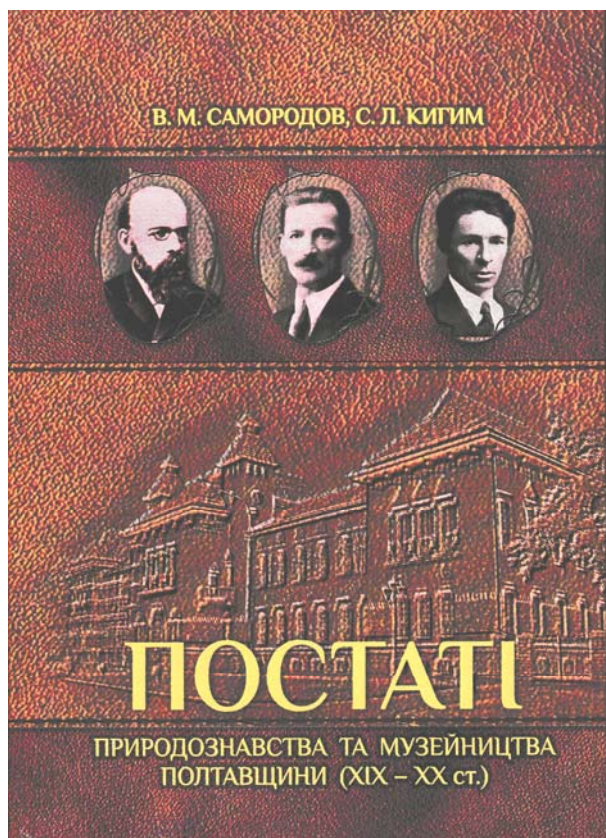

КНИГА, ВИПЛЕКАНА ЖИТТЯМ

До 125-річчя заснування Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, яке відзначалося восени 2016 року на державному рівні, у видавництві «Дивосвіт» вийшла книга Віктора Самородова і Світлани Кигим «Постаті природознавства та музейництва Полтавщини (XIX–XX ст.)». – Полтава : Дивосвіт, 2016. – 144 с. Вона побачила світ у історико-бібліографічній серії «Постаті аграрної та біологічної науки Полтавщини: факти, документи, бібліографія». Це вже 11 книжка цієї серії, заснованої В. М. Самородовим у 2005 році. Рецензоване видання присвячене вченим-натуралістам, музейникам, першим завідувачам Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства (нині Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського) Михайлу Олеховському, братам Миколі та Валентину Ніколаєвим.

Початкові кроки у вивченні їх біографій були зроблені під час створення експозиції виставки «Сторінки історії музею» до 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею, однієї з найстаріших науково-дослідних та культурно-освітніх установ України. Того часу зав'язалося спілкування через листи з онукою Михайла Олександровича Олеховського – Наталею Михайлівною Литвиненко та дочкою Валентина Федоровича Ніколаєва –

Неллі Валентинівною Місостовою. Наталя Михайлівна надіслала невідомі фото свого діда-гімназиста і студента, а Неллі Валентинівна передала фото уманського і сухумського періодів життя батька, його документи – залікову книжку і свідоцтво про шлюб. У справах Державного архіву Полтавської області і музейного архіву були знайдені записник М. Олеховського, його листування з провідними вченими того часу. Як підсумок – виставка і перші статті до музейного збірника та обласної преси. За час, що минув, авторами пророблена титанічна робота по накопиченню і обробці матеріалів, які збиралися по крихах.

Кожний із завідувачів (до 1927 року посада керівника музею називалася саме так) мав свою концепцію розвитку музею. Михайло Олеховський у своїй діяльності керувався вимогами фундатора установи В. В. Докучаєва, який вважав природничо-історичні музеї практичними центрами наукової роботи у вивченні природних ресурсів краю та допомоги народному господарству. Тому за порадою видатного вченого-грунтознавця перший завідувач розділив його експозицію на два відділи: науковий і практичний. І як результат – музейна діяльність М. О. Олеховського була тісно пов'язана з науковою, яка базувалася на комплексному дослідженні природи регіону. У книзі розповідається про роботу завідувача музею у експедиціях видатного природознавця В. І. Вернадського, ботаніка Е. Краузе, гідролога Є. В. Оппокова, його участь у створенні проектів і планів у справі закріплення дюнних пісків, роботі комісії з побудови першого водогону в Полтаві тощо.

Другий очільник музею Микола Федорович Ніколаєв – досвідчений ботанік, міколог, з його ім'ям пов'язане зародження та становлення природоохоронного руху на теренах Полтавщини. За недовгий термін роботи у музеї він створив інвентарні та карткові каталоги, домігся значних асигнувань для виготовлення обладнання, передав до фондів особисто зібрані гербарій, ентомологічну колекцію, виготовлені власноруч чучела та тушки птахів.

Музейне кредо Валентина Федоровича Ніколаєва викладене коротко і чітко: «Музей не буде музеєм, не матиме рівноваги і симетрії без ведення розкопок, опрацювання зібраних колекцій, публікації отриманих здобутків». Ці слова і зараз звучать по-сучасному.

Ще працюючи в музеї практикантом, як біолог за фахом, Валентин Федорович збирав матеріал по зоології і ботаніці, займався вивченням і рестрацією колекції ґрунтів та гірських порід. Його завідування (1916–1922 рр.) прийшлося на нелегкі часи: Перша світова війна, жовтневий заколот, після якого у будинку губернського земства розташувався Губраднаргосп. І тільки стараннями В. Ф. Николаєва цю будівлю, перлину української архітектури Василя Кричевського, було повністю віддано під музей. У цей час до музею увійшли кустарні вироби зі складів земства, цінні експонати з української етнографії. Багато раритетних речей було привезено завідувачем разом зі своїм заступником М. Я. Рудинським, у майбутньому відомим археологом, з мастків Репніних, Абазів, Іловайських, Мусіних-Пушкіних, князів Кочубеїв.

На початку 20-х років був зібраний цінний матеріал, що значно поповнив фонди музею, давши змогу утворити три його філіали: Центральну наукову бібліотеку, Центральний архів Полтавщини і Художній музей.

Про все це, про спілкування перших завідувачів зі всесвітньо відомими ученими В. В. Докучаєвим, В. І. Вернадським, М. І. Вавиловим, про роль особистості в історії, про вплив історії на долі людей і установ, і про багато іншого йдеться у книзі. Автори ретельно вивчили матеріали архівів, нових видань, постійно листуються з нащадками і учнями героїв книги. Все це дало їм змогу подивитися на ці постаті всебічно, дізнатися не тільки про те, якими вони були науковцями і організаторами музейної справи, а й як виявляли себе у повсякденному житті, про їхні вподобання, манеру спілкування, про все те, що робить їх живими у нашій уяві. Фахово, з надзвичайною сумлінністю і трепетом Віктор Миколайович та Світлана Леонідівна поставились до кожної події, кожного факту, кожної рисочки між датами.

Видання створене на основі ретельного виявлення та поглибленого вивчення великого масиву документів. Більшість з опрацьованих джерел на сьогодні є бібліографічною рідкістю. Книга поділена на три розділи (відповідно до кількості досліджених персоналій), кожен з яких містить текстову інформацію, фото, список використаної

літератури та, власне, найголовніший матеріал – бібліографію про життя і діяльність перших директорів Полтавського краєзнавчого музею – М. Олеховського, В. Николаєва та М. Николаєва.

Часові рамки бібліографії про М. Олеховського – від 1884 р. до 2015 р.; М. Николаєва – від 1911 р. до 2014 р. та В. Николаєва – від 1911 р. до 2015 р. Всі джерела розміщені у хронологічному порядку, а в межах хронології – за алфавітом. Кожен бібліографічний опис містить довідкову або реферативну анотацію, яка значно полегшує сприйняття матеріалу читачем.

Вже традиційним для авторів рецензованого видання є складання родоводів героїв своїх нарисів. У цій книзі ми теж знайдемо родові дерева М. Олеховського і братів Николаєвих.

Про високий рівень видання свідчить наявність у ньому науково-допоміжного апарату – хронологічних покажчиків наукових праць директорів музею та іменного покажчика. Перший з них дає змогу прослідкувати науково-практичну роботу особи, а також зробити висновки стосовно сучасного стану дослідженості даного питання. У іменному покажчику зібрано всі прізвища, згадані у книзі, що дуже зручно та ефективно знайти ту чи іншу персону.

Видання буде корисним історикам, музейникам, краєзнавцям, природознавцям та всім, хто цікавиться історією та культурою рідного краю, адже рецензована книга – прояв вдячності і поваги наших сучасників великим науковцям, музейникам, натуралістам.

Як нагорода авторам за копітку працю – схвальні відгуки. Хочеться навести цитату з листа Неллі Місостової: «Найголовніше, що залишається після людини на землі – це світла пам'ять в умах і серцях нащадків. Ця книга присвячена саме цьому – світлій пам'яті трьох учених, які жили і працювали понад сто років тому в Полтаві».

*Ірина Власенко,
старший науковий співробітник
Полтавського краєзнавчого музею
імені Василя Кричевського,*

*Марина Федорова,
завідувач відділу краєзнавства
Полтавської обласної універсальної наукової
бібліотеки імені І. П. Котляревського*